

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Огнян Герджиков

по конкурса за доцент в Юридическия факултет

на СУ „Св. Климент Охридски” (З.б. право),

обявен в ДВ, бр. 77 от 09.10.2012 г.

По обявения от СУ “Св. Климент Охридски” конкурс за доцент по гражданско и семейно право (вещно право) се е явил единствен кандидат, в лицето на гл. ас. д-р Павел Атанасов Сарафов.

I. Животописни бележки. Павел Сарафов е роден в София на 21.04.1961 г. През 1987 г. се дипломира в Юридическия факултет на СУ “Св. Климент Охридски”, след което е стажант-съдия в Софийския градски съд.

През 1987 г. спечелва конкурс за асистент по гражданско и семейно право във Висшия институт на МВР. 1992 г. е избран за редовен асистент по гражданско и семейно право в Софийския университет. През 1997 г. става старши асистент, а от 2000 г. е главен асистент.

През 1997 г. П. Сарафов специализира по въпросите на “Правата на човека” в Атинския университет.

2000 г. защитава докторска дисертация на тема - “Правото на собственост и неговите ограничения”.

От 1993 г., е адвокат в Софийската адвокатска колегия.

II. По конкурса за доцент. Д-р Сарафов участва в конкурса с четири научни труда – една монография Физическото лице търговец, София, Сиби, 2012 г., 240 с., и три статии, две от които, публикувани преди повече от 10 години:

1) Понятието „собственост” според Конституцията – В: сп. Съвременно право, 2001 г., № 6, с. 7 – 17:

2) Собствеността като основно право на личността, също в сп. Съвременно право, 2002 г., № 2, с. 65-77; и

3) Възгледът за правото на собственост от Освобождението на България до първата половина на XX в. – В: 100 години от рождението на проф. Михаил Андреев, Сб. Статии, София, Унив. изд. „Св. Климент Охридски”, 2011 г., . 149-159.

Представените публикации не са представяни за участие в други конкурси.

III. Обща характеристика на научното творчество. Творчеството на д-р Сарафов не е богато. Иначе казано той не се слави с многобройна научна продукция. В настоящия конкурс П. Сарафов участва, освен с хабилитационния си труд „Физическото лице търговец”, още с три научни статии като в Списъка на литературата за участие в конкурса се е опитал да засили впечатлението за малък обем на продукцията Там за една от статиите (Собствеността като основно право на личността), е посочил, че е от 65 до 67 страница в изданието, т.е. в размер на 3 страници, а тя е 13.

Първият въпрос, който се поставя е, достатъчно ли е с такъв обем на научна продукция да се кандидатства за „доцент”. Отговорът ми е категорично ДА. Вярно е, че количественият показател не е без значение, но той не е и не бива да бъде определящ. В противен случай, ще дадем бонификация на автори, някои от които нямат други достойнства, освен обема на писмовна продукция. Казвам писмовна, а не научна, тъй като тези понятия не се покриват. Имал съм повод да правя публично достойние десетки случаи на графомания, при които основният инструментариум на авторите е преразказ, но не по картинка, а на правна уредба, респ. на чужди съчинения. Казвам това, за да подчертая, че кандидатът за доцент в настоящия конкурс е различен случай. Запознаването с неговото творчество формира усещането, че д-р Сарафов е овладял във висока степен правно-логическия анализ, което е задължителен атрибут за всеки, който претендира, че прави наука. С една дума, изправени сме пред научно, а не пред писмовно творчество.

Езикът на д-р Сарафов е богат и точен. Личи грижливо отношение към стила на изложение. Малко са езиковите грешки, които допуска. Една от тях е масово използван грешен израз. И друг път съм имал повод да го казвам. Става дума за словосъчетанието „в тази връзка”. „В тази връзка” не означава нищо. Коректният израз е „във връзка с това”. Друга неточност е използването на „кася” („касят” или „не касаят”). Такъв глагол няма. В българския език е допустима само възвратната форма „касае се”.

IV. Монографичният труд. Основният труд, с който д-р Сарафов се представя на конкурса е в материята на търговското право, макар предпочитанията на автора да са в

областта на вещното право. В това, разбира се, няма нищо лошо или нередно.

Темата на монографията – „Физическото лице търговец”, е образец за дисертабилност. Тя е концентрирана върху научен монообект, който дава широки възможности за теоретични приноси, защото засяга много въпроси, които могат да бъдат научно интерпретирани. Освен това едноличният търговец не е бил обект на такова изследване. Абстрахирам се от обемния труд на Захари Торманов – „Едноличен търговец”, С. 2006 г., който съдържа скромна аналитична част, за сметка на многобройни примерни образци от заявления, пълномощни, договори и др. подобни, необходими в практиката на едноличния търговец.

Научният апарат на съчинението на д-р Сарафов обхваща около 110 научни съчинения, предимно български, но също и руски, немски, френски и гръцки.

Силно впечатление прави съдържанието на труда – пределно разгърнато и подробно. Още от него може да се направи извод за научния подход на автора. Той се е абстрахирал от систематиката на закона и азбучните въпроси, намерили непосредствен нормативен израз в уредбата на материята (чл. 56 – 60а ТЗ). Затова д-р Сарафов не се занимава с изискването лицето да е с местожителство в страната, с предвидените ограничения за едноличния търговец по чл. 57 ТЗ и други подобни. Методът на изследване е на границата на позитивистичния и правно-философския. Това личи още от структурирането на труда. Той е разделен на четири глави, вътрешно детайлно подразделени: Глава I: Общи характеристики на ЕТ (бих препоръчал единственото число – „Обща характеристика”,

тъй като авторът не използва различни гледни точки при характеризирането); Глава II: Характер на промяната, настъпваща с физическото лице при възникването на ЕТ; Глава III: Специфични усложнения при физическото лице търговец и Глава IV: Предела на обособяване между гражданското и търговското качество на физическото лице – ЕТ.

В цялото изследване личи самостоятелния почерк на автора. Той не приема наготово известните в литературата тези, а ги поставя под съмнение и търси собствени правно-логически конструкции. Типичен пример в това отношение е подлагането под съмнение на аксиоматичната постановка за правосубектността на едноличния търговец. За класния юрист е безспорно, че с възникването на едноличния търговец не възниква нов субект на правото. Но Сарафов не приема безрезервно азбучната истина. Да, казва той, не възниква нов субект, но така са нещата от гледна точка на физическото лице, но от гледна точка на търговското право не е така. За търговското право възникването на едноличен търговец означава възникване на нов негов субект, което рефлектира и върху правните отрасли, които третират търговците по различен начин, в сравнение с нетърговците. Подобно съждение не е лишено от логика.

Разбира се, явлението едноличен търговец може да се третира и по друг начин, с оглед на неговата правосубектност. Вярно е, че търговското право е индиферентно към физическото лице, което не отговаря на материалноправните изисквания за търговец (чл. 1, ал. 1 ТЗ). В момента, когато тези изисквания се изпълнят, лицето придобива нова характеристика на правоспособността си, но това става в рамките на собствения му персоналитет. Тази

допълнителна юридическа облагоденост, която се постига чрез изменение на контурите на правоспособността, дават възможност на търговското право да припознае такова лице за свой субект, но той не е различен субект на правото. Иначе казано, няма качествено изменение в характеристиката на физическото лице-търговец, в сравнение с нетърговеца. Има само количествено изменение, което довежда до видово мултиплициране, а не до качествено ново явление.

В основата на тези разсъждения стои задължителното признаване на различие в правоспособността на физическото лице-търговец. Д-р Сарафов с основание не възприема позицията на проф. Калайджиев, който не признава разширяване на правоспособността на едноличния търговец. Подобно признание, според проф. Калайджиев, би означавало, че субектите на гражданското право ще са с ограничена правоспособност¹. Д-р Сарафов не признава подобно третиране на въпроса за правоспособността в гражданското и търговското право. В стремежа си да намери собствен модел в съотношението гражданска – търговска правоспособност, д-р Сарафов обаче допуска неточности. Първата е на с. 68, където се говори за „равенство в правоспособността на физическите лица“, за да я противопостави на неравенството в правоспособността на отделните видове търговци. Безусловно вярна е констатацията за неравенството в правоспособността на отделните видове търговци. Но разбирането за равенство в правоспособността на физическите лица е школско и неточно. То се опира на буквалното тълкуване на чл. 1 ЗЛС:

¹ Калайджиев, А., Едноличният търговец (въпроси на съдебната практика) – В Търговско и конкурентно право, 2010 г., № 9, с. 17.

„Всяко лице, от момента на раждането си, придобива способността да бъде носител на права и задължения”. Това разбиране за равната правоспособност е наложено след Великата френска буржоазна революция, като контрапункт на неравенството във феодалното общество. То обаче е преодоляно от изследователите на проблемите на правоспособността в съвременния свят. Втората неточност е намерила място на стр. 69. Тя е по-сериозна и не кореспондира с цялостната картина на задълбочено и издържано в научно отношение съчинение. В желанието си да намери вярното съотношение на правоспособността на търговците и нетърговците, авторът привежда следния аргумент: „Налице са редица случаи, при които физическото лице може да встъпва в търговски правоотношения..., без да е необходимо да е търговец². Например... да е лизингополучател... да е застраховащо се лице, да е пътник по договор за междуградски автобусен превоз, да е вложител по договор за банков влог... В тези случаи сключените договори са търговски..., но от това не следва, че достъпът на физическото лице до тях е възпрепятстван. То е участник в тези правоотношения, като... участието му е от позицията на субект на гражданското право, а не на търговец.” (край на цитата). Това съждение нищо не доказва. Изменението в обема на правоспособността няма как да засяга гражданскоправните субекти, сключвайки т. нар. едностранни търговски сделки. Измененията в правоспособността се отнася за търговците, по отношение на които търговското право предвижда различен правен режим. Това се признава и изследва от автора в следващите страници, където говори за „различие на физическото лице

² Това е теза и на Калайджиев, А, Цит.съч, Пак там.

спрямо търговеца по отношение на ограничеността на възможностите му да бъде страна по търговските правоотношения”. Авторът изследва редица хипотези, при които правните възможности на търговеца се различават от тези на субекта на гражданското право. В желанието си да изследва всички хипотези в този смисъл, авторът привежда пример, който категорично не може да бъде споделен. Според него „от позицията на гражданскоправен субект физическото лице може да е комитент..., но не и комисионер (?) Твърде странно твърдение.

Д-р Сарафов справедливо отбелязва, опирайки се на К. Кацаров, (Систематичен курс по българско търговско право) и Л. Диков (Курс по търговско право). че „гражданската правоспособност съществува отделно и независимо от търговската, като най-много може да се разглежда като нейна предпоставка и опора (с. 48). Аз бих си икономисал „най-много”. Гражданската правоспособност е *condicio sine qua non* за възникване на търговската. Това е доказателство не само за генетичната, но и за функционалната връзка между гражданското и търговското право³. На друго място обаче (с. 50) д-р Сарафов се отклонява от това разбиране като казва, че „ЕТ интегрира в себе си две отделни и несъвпадащи помежду си юридически правоспособности, едната – гражданска, другата – търговска.” Не споделям тази гледна точка. Тя не е в съзвучие с предишната позиция на автора.

Монографията на д-р Сарафов несъмнено има редица достойнства и приноси в литературата ни. Не може да се

³ Търговската правоспособност е надграден фрагмент над гражданската. В този смисъл тя не е отделна и независима, а е опряна и надстроена над гражданската.

отрече приносният характер на направения в хабилитационния труд извод, че в сравнение с другите правно-организационни форми (юридически лица), едноличният търговец е със стеснен обхват на правоспособността (с. 67).

Силно впечатление прави анализирането на различните хипотези в Глава III „Специфични усложнения при физическото лице търговец“ (с. 102 и сл.). Тук намирам принос при изследване на съотношението между дееспособността на физическото лице и придобиваната, след пораждаване на търговската правоспособност, негова дееспособност. Във връзка с това е направен удачен паралел между поставянето под запрещение и несъстоятелността, чийто ефекти рефлектират върху дееспособността на лицето. Оригинално и с приносен характер е и изложението по въпроса за възможността да се променя правното качество на лицето при заварени правоотношения и особено, какво става по отношение на заварени търговски отношения, когато търговското качество на лицето се прекрати (с. 104 и сл.).

Успешен е и анализът, който намираме при изследване на поредицата от хипотези в Глава IV „Предела на обособяване между гражданското и търговското качество на физическото лице – ЕТ“.

Юридически ефектно и точно е и заключението, че от всички търговци едноличният търговец е „най-гражданскоправният субект на търговското право“.

В заключение, монографията Физическото лице търговец е оригинално съчинение с добре изразен приносен характер в цивилистичната ни литература.

V. Друга научна продукция. Следващите три съчинения на кандидатът за доцент - П. Сарафов, имат един център – собствеността. Д-р Сарафов е проявявал през годините трайния си интерес към въпросите на крайъгълния камък на вещното право – правото собственост. Прави отрядно впечатление обстоятелството, че Сарафов опира научните си изводи, не само на българската теория и практика, включително и на Конституционния съд, но търси аналози и в чужди правни системи. Основният извод в статията му „Понятието „собственост” според Конституцията” е, че това понятие не се покрива с понятието собственост по смисъла на вещното право. В сравнение с последното, конституционното понятие за собственост е по-широко. То обхваща цялата имуществена сфера на титуляра на правото. Авторът констатира, че подобно разбиране е възприето и в други държави – Германия и САЩ. Би могло да се добави, че сходно е положението и във Франция и Англия. Тези държави разширяват понятието за вещ, като към него причисляват и т.нар. нетелесни вещи. Такива са и произведенията на човешкия дух, докато немското разбиране за вещ е ограничено само до телесните вещи (§ 90 BGB).

Ако за критерий вземем оригиналността на развитите тези, като че ли статията „Собствеността като основно право на личността” държи първенство. Сериозен принос в правната ни наука е разкриването на двойната природа на правото на собственост. Веднъж то е институт на частното право. Там е генезисът му. Придобивайки качеството на основно право обаче, собствеността придобива характеристиките на публично право. Това е така, понеже проявлението му се постига на плоскостта на отношението между държавата и оправомощения субект. Така

собствеността, по думите на автора, „се оказва в две паралелни положения и съществува под формата на две юридически категории – веднъж като категория на частното право и втори път като категория на публичното право”. Като естествено продължение на този извод е разбирането, че в качеството си на основно право, правото на собственост придобива допълнителни характеристики (с. 68 и сл.). По този начин д-р Сарафов изгражда цялостна представа за собствеността като основно право на личността, което има приносен характер в литературата ни.

Последното произведение, с което кандидатът участва в конкурса за доцент, е статията „Възгледът за правото на собственост от Освобождението на България до първата половина на XX век”. Инерцията на човешкото мислене води до несправедливия извод, че в подобен род публикации, в които се проследява развитието на един или друг правен институт, няма място за научни приноси. Вярно е, че подобни произведения имат, преди всичко, познавателен характер. Без да отричам този характер на статията на д-р Сарафов, смятам, че в нея има и приносни елементи. Обстоятелството, че в първата половина на миналия век у нас са се водили оживени спорове за въздействието на обществените процеси върху природата на правото на собственост, показва, че въпросът заслужава научно внимание. Приносно значение има изследването на собственическата триада (владение, ползване, разпореждане) като развитие. Направена е констатацията, че през първата половина на миналия век това разбиране у нас не е било възприето.

VI. Преподавателска дейност. Преподавателската дейност на д-р Сарафов е впечатляващо богата.

Като асистент е водил семинарни занятия по всички цивилни дисциплини: гражданско право – обща част, вещно право, облигационно право, семейно и наследствено право, търговско право.

От учебната 2011 – 2012 г. води част от лекционния курс по вещно право на редовния курс на обучение и целия лекционен курс на студентите от задочната форма на обучение. От учебната 2012 – 2013 г. води изцяло лекционния курс по вещно право на един от потоците в редовно обучение, както и курса на задочната форма на обучение.

През 2010 – 2012 г. д-р Сарафов е водил лекционния курс по Основи на частното право в специалността Международни отношения в Юридическия факултет на СУ.

От 2002 г. води лекционен курс по Търговско право в редовната и задочна форма на обучение във ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”.

Според информацията, с която разполагам, д-р Сарафов е отговорен и взискателен преподавател, които са най-важните изисквания за университетски преподавател. Като се добави и високия му професионализъм става ясно, че д-р Сарафов е повече от достойна кандидатура за академичната длъжност „доцент”.

VII. Заключение. Съгласно закона за развитието на академичния състав, кандидатите за академичната длъжност „доцент” трябва да имат образователната и научна степен „доктор” и не по малко от две години стаж като „асистент”, респ. „главен асистент, както и да са публикували монографичен труд. Тези изисквания, не само са налице, но

са и надхвърлени, както по отношение на академичния стаж, така и по отношение на научната продукция.

От представената рецензия става ясно, че продукцията на д-р Сарафов има необходимите качества, затова с дълбока вътрешна убеденост препоръчвам на уважаемото жури да подкрепи кандидатурата на гл.ас. д-р Павел Сарафов за даване на академичната длъжност „доцент“.

30.01.2013 г.

Огнян Герджиков

